



Akmens tema Peterio Ackroydo knygoje *Londonas: biografija*

Aurimas NAUSĖDA

Šiaulių universitetas

Pagrindiniai žodžiai: *biografija, recepcijos teorija, lūkesčių horizontas, aliuzijos.*

Ivadas

Literatūros kritikai pastebi, kad Jungtinės Karalystės literatūros kontekste plėtojantis psichoanalizei, pakinta meninės biografijos stilius, nes pradedama eksperimentuoti su stiliumi, pasakojimo technika, istoriniais faktais (C u d d o n 1999, 85–86; *TOCEL* 2006, 102–103). Pradedama rašyti biografijas, kuriose dominuoja sąmoningai panaudoti fikciniai elementai. Šiame kontekste galima paminėti V. Woolf meninę biografiją *Orlando* (1928) apie moters gyvenimą keturis šimtus metų, V. Woolf meninę biografiją *Flašas* (angl. *Flush*, 1933) apie britų rašytojų Browningsų (angl. Brownings) gyvenimus šuns akimis, A. J. Simonso biografiją su detektyvo elementais *Corvo ieškojimas* (angl. *The Quest for Corvo*, 1934) apie rašytoją F. Rolfe'ą, I. Hamiltono biografiją *Ieškant J. D. Salingerio* (angl. *In Search for J. D. Salinger*, 1988) apie etinius, psichologinius dalykus, kūrybiškumą, rašytojo patirtus rašant biografiją, J. Barneso biografiją *Flobero papūga* (angl. *Flaubert's Parrot*, 1984) apie XIX amžiaus pensinio amžiaus gydytojo savianalizę, literatūrinius XIX amžiaus komentarus, Ackroydo biografiją apie Londono istoriją *Londonas: biografija* (angl. *London: the Biography*, 2001), Temzės upę *Temzė: šventa upė* (angl. *Thames: Sacred River*, 2007) ir kt. Visuotinės literatūros kontekste biografijos žanras pakinta, nes rašytojai eksperimentuoja su pasakojimu, netikrina mokslinių biografijų faktų, sutapatina praeities ir dabarties elementus, biografijose negalima lyginti mokslinės hipotezės ir pasakojimo išmonės, todėl meninės ir mokslinės biografijos mažai kuo skiriasi (S c h e u e r 2000, 45), be to, biografijos yra beletrizuotos, netekusios faktografinio pagrindo, perėjusios į tradicines romano ar apysakos formas (K u b i l i u s 2001, 67). Aktualu aptarti meninės biografijos, kurioje rašytojas eksperimentuoja, savitumus.

Straipsnyje analizuojant Ackroydo knygą *Londonas: biografija* siekiama tokių tikslų:

- 1) panaudojant H. R. Jausso recepcijos metodą aptarti knygos poetikos savitumus, sietinus su akmens tema;

- 2) paanalizuoti literatūrinės aliuzijos apie akmenį.

Akmens ir žmogaus kūno aspektas

Literatūros kritikoje terminas „receptijos teorija“ vartojamas siekiant apibūdinti skaitytojų reakciją į literatūros kūrinį laiko atžvilgiu arba teoriniams aiškinimams, kaip individualiai arba kolektyviai literatūros kūrinius vertina „jų vartotojai“, kaip kinta klasikinių kūrinių vertinimas (H a w t h o r n 1998, 265; C u d d o n 1999, 733; L e i t c h 2001, 1549). Vokiečių literatūros kritikas H. R. Jaussas (1921–1997), kaip vienas svarbiausių skaitytojo receptijos teorijos atstovų, 1970 m. darbe *Literatūros istorija kaip iššūkis literatūros teorijai* vartoja terminą „lūkesčių horizontas“ kriterijams, pagal kuriuos skaitytojai sprendžia apie literatūrinį tekstą bet kuriuo laikotarpiu, apibrėžti (C u d d o n 1999, 387; L e i t c h 2001, 1548; J a u s s 1969, 1555–1556). Analizuojant Ackroydo *Londonas: biografija* svarbu aptarti tris veiksnius, kurie sudaro H. R. Jausso skaitytojo „lūkesčių horizontą“: 1) žinomus standartus arba pastovią žanro poetiką; 2) implikuotus santykius su žinomais literatūrinio-istorinio konteksto kūriniiais; 3) kontrastą tarp istorijos ir tikrovės, kuri yra visuomet galima maštančiam skaitytojui skaitymo metu kaip palyginimo galimybė (J a u s s 1969, 1556). Trečiasis veiksnys rodo galimybę, kad skaitytojas gali suprasti naują literatūrinį darbą siauresniame literatūrinių lūkesčių, tačiau platesniame gyvenimo patirties horizonte (Ibid.). Atkreiptinas dėmesys, kad paminėti trys veiksniai kuria sudėtingą tradiciją, kurią tekstas įgyja, kai tampa žinomas, be to, atsiradusią sudėtingą tradiciją skaitytojas gali lengviau arba sunkiau suprasti (L e i t c h 2001, 1548; C u d d o n 1998, 387; H a w t h o r n 1998, 265).

Aptariant poetikos klausimą Ackroydo knygoje svarbu tiksliai apibrėžti poetikos sampratą, nes literatūros moksle poetika suprantama siaurąja ir plačiąja prasme (III 2001, 13–15). Teigiama, kad poetika susijusi ne tik su filosofine estetika (formos, autoriaus, estetiškumo samprata), bet ir su lingvistikos sąvokomis (pvz., „meninė kalba“, „dialogas“, „monologas“, „stilius“, „stilizacija“). Straipsnyje *poetikos* terminas bus vartojamas kaip formų ir stilistinių priemonių, būdingų rašytojo kūrybai, visuma, kuri literatūros kūrinyje padeda reflektuoti individualią estetiinių priemonių sistemą. Taigi, apibūdinant Ackroydo poetiką, iš dalies bus pasiremta atskiros poetikos samprata (Ibid., 15).

Ackroydas savo kūrybinį kelią pradėjo rašydamas detektyvus, romanus, vėliau menines biografijas apie žinomus Anglijos rašytojus T. S. Eliotą, Ch. Dickensą, E. Poundą, W. Blake'ą ir T. More'ą, G. Chaucerį. Britų literatūros kritikai A. Neagu ir S. Matthewsas pastebi, kad Ackroydas Britanijoje vadinamas „Anglijos grožinės literatūros meistras“ (angl. „master of English fiction“), kartu su M. Holroydu laikomas svarbiausiu Britanijos literatūrinės biografijos kūrėju (N e a g u , M a t t h e w s 2002). Rašytojo prozai būdingas manierizmas ir įvairiapusiškumas, kultūrinės tradicijos suvokimas panaudojant tekstų ištraukas iš knygų, muzikos ir teatro recenzijų ir neliteratūrinių kūrinių, taip pat įtaigaus interteksto, susijusio su

britų literatūrine ir kultūrine istorija, kūrimas (Ibid.). Literatūros kritiko A. Anthony nuomone, Ackroydo stiliui būdingi du dalykai: „literatūrinė pilvakalbystė“ (angl. „literary ventriloquism“), prozos rašymas pasiremiant istoriniais tyrimais (A n t h o n y 2004). Ackroydo poetikos savitumą galima apibūdinti paties rašytojo žodžiais, pasakytais interviu: „Aš tikrai tikiu, kad yra dalis žmonių, kuriems ir per kuriuos teritorija, miestas, praeitis kalba. Man atrodo įtikima, kad gatvė arba būstas gali materialiai paveikti charakterį ir žmonių, kurie gyvena juose, elgesį, ar nėra galima, kad šiame mieste ir šio miesto kultūroje yra jautrumo modelių arba atsako modelių, išlikusių nuo tryliktojo ir keturioliktojo amžių ir galbūt nuo anksčiau?“ (H u g h i l l 1994). Literatūros kritikų mintys ir paties rašytojo žodžiai leidžia teigti, kad „P. Ackroydo knygų skaitytojo lūkesčių horizontui“ būdinga prozos poetika yra detaliai susijusi su įvairaus žanro literatūrinio istorinio konteksto kūriniais (citatomis, aliuzijomis, istoriko stilių primenančiais komentarais), kurie yra svarbūs kuriant romano, literatūrinės biografijos siužetą, veiksmo vietą, laiką. Atkreiptinas dėmesys, kad kontrastas tarp skaitytojo ir tikrovės kaip trečiasis veiksnys „P. Ackroydo knygų skaitytojo lūkesčių horizonto“ atsiradimui sudaro galimybes pagrįsti literatūros kūrinio suvokimą ne tik literatūriniais lūkesčiais, susijusiais su britiška literatūrine, istorine atmintimi, bet ir platesne gyvenimiška ja patirtimi.

Kokius „skaitytojo lūkesčių horizonto“ aspektus galima pastebėti 2000 metais pasirodžiusioje Ackroydo knygoje *Londonas: biografija*? Pradžioje tikslinga prisiminti literatūros kritiko I. Mcleano mintis, kad lūkesčių horizontą galima aptikti per tekstines strategijas (žanrą, literatūrinės aliuzijas, grožinės literatūros pobūdį ir poetinę kalbą), kurios patvirtina, keičia, griaua skaitytojo lūkesčius arba sukelia ironiją (C u d d o n 1998, 388). Pradžioje taip pat svarbu reflektuoti britų literatūros kritikų mintis apie knygą *Londonas: biografija*. Literatūros kritikai Neagu and Matthewsas rašo, kad Ackroydo prozos pagrindinė tema (Londonas) dominuoja visuose romanuose, išskyrus 1989 m. parašytą romaną *Pirmoji šviesa* (N e a g u , M a t t h e w s 2002). Minėti literatūros kritikai pabrėžia tris dalykus, svarbius aptariant knygą *Londonas: biografija*: 1) Londoną kaip veiksmo vietą ir laiką, rašytojo romanuose susijusius su nuolatine antgamtinių reiškinių sritimi, kur veikia burtininkai, juodoji magija; 2) Londoną kaip visų anglišku tekstų atsiradimo, nuolatinio kūrybinio įkvėpimo mistinį šaltinį, skatinantį kūrybiškumą, sąmoningumą, mąstymą; 3) Ackroydo kaip kataliko ir Londono gyventojų siekį rašyti apie Londono įvairovę, sudėtingumą, energiją „neogotiškai“, panaudojant modernaus epo, metafizinio detektyvo, istoriografinius metafikcinius būdus (Ibid.). Britų spaudoje pasirodžiusiose knygos recenzijose pastebima, kad parinktas tinkamas knygos pavadinimas „biografija“, nes neįmanoma rašyti apie Londoną istoriko stiliumi dėl miesto sudėtingumo, apie Londoną galima rašyti tik remiantis biografijoje svarbiu žmogaus aspektu (P r e s t o n 2000; S e l f 2002). Galima teigti, kad britų rašytojo Ackroydo knygų „skaitytojo lūkesčių horizonto“ veiksnys yra susijęs su žinomais standartais literatūros kritikoje ir būtinybe rašyti pasirenkant meninės biografijos žanrą.

Rašytojas Ackroydas knygos *Londonas: biografija* įžangoje „Miestas kaip kūnas“ rašydamas apie Londoną nurodo, kad miesto akmenys primena žmogaus kūną: „Rūke ir lietuje šviečiantys akmenys ir grindinio akmenys senose pagrindinėse gatvėse atrodo lyg kraujuojantys. Williamas Harvey’us, praktikuojantis chirurgas iš Šv. Bartalomėjaus ligoninės, vaikščiodamas gatvėmis pastebėjo, kad kai gaisrininkų automobilių žarnos purškė vandenį, tai priminė tekantį kraują iš prapjautos arterijos“ (Ackroyd 2001, 1). Vėliau Ackroydas tekste primena D. Defoe mintį apie Londoną kaip „<...> didžiulį kūną, kuris visas cirkuliuoja, viską eksportuoja ir galiausiai už viską sumoka“ (Ibid.). Akmuo rašytojui kelia asociacijų apie žmogaus kūną ir primena Londono kaip žmogaus kūno vaizdinį žinomų britų (XVII amžiaus gydytojo W. Harwey’aus, XVII amžiaus rašytojo D. Defoe) tekstuose. Be to, Ackroydas įžangoje „Miestas kaip kūnas“ paaiškina biografijos žanro pasirinkimą: „Jeigu manytume, kad Londonas yra jaunas žmogus, pailsėjęs ir pakilęs iš miego, arba gailėtumėmės Londono būklės, kuri primena subjurotą milžiną, mes turėtume atsižvelgti į Londono kaip žmogaus formą su savitais gyvenimo įstatymais ir augimu. Todėl tuomet tai yra biografija. Dalis žmonių prieštarauja, kad tokia biografija negali suformuoti dalį tikros istorijos. Aš pripažįstu tokį trūkumą ir noriu gindamasis pabrėžti, kad aukoju savo tyrimo stilių pasakojimo svarbiausiai savybei. Londonas yra labirintas, pusiau iš akmens ir pusiau iš žmogaus kūno“ (Ibid., 2). Minėta citata suponuoja mintį apie rašytojo siekį laikytis biografijos standartų plėtojant Londono temą ir pasiremiant meninei biografijai būdinga individualybės refleksija (Schur 2000, 41; Cuddon 1998, 83). Kitoje pastraipoje rašytojas pabrėžia knygai svarbų mokslinės ir meninės biografijos panašumą: „Londono biografija taip pat nepaklūsta chronologijai. Mūsų dienų teoretikai pabrėžia, kad linijinis laikas yra savaime žmogaus vaizduotės prasimanymas, bet Londonas visuomet jau buvo numatęs jų išvadas. Mieste yra daug skirtingų laiko formų, ir būtų kvaila keisti miesto prigimtį siekiant sukurti įprastą pasakojimą. Todėl knygoje donkichotiškai judama per laiką, kuris suformuoja labirintą. <...> Knygos skyriai apie istoriją primena Johno Bunyano mažus vartelius, kai aplink yra nevilgti keliantys liūnai ir pažeminimo slėniai. Todėl aš kartais nuklysiu nuo siauro tako ieškodamas slėnių ir gelmių, susijusių su miesto patirtimi, kuri nėra žinoma miesto istorijai ir retai tinka racionaliai analizei. <...> Aš esu tik vienas iš klumpančių londoniečių, norintis vesti kitus kryptimis, kurių aš siekiu per savo gyvenimą“ (Ibid.). Antra citata rodo, kad Ackroydo knygos *Londonas: biografija* skaitytojo lūkesčių horizonto antrasis būdas susijęs su anglų skaitytojams gerai žinoma XVII amžiaus krikščioniškąja alegorija *Piligrimo kelionė*, parašyta krikščionių rašytojo ir pamokslininko J. Bunyano. Be to, pateiktoje citatoje numanomas trečiasis skaitytojo lūkesčių horizonto būdas, primenantis kontrastą tarp istorijos tikrovės, nes naujo literatūros kūrinio skaitytojas kviečiamas pagrįsti knygos suvokimą ne tik literatūriniais lūkesčiais, bet ir platesne gyvenimo patirtimi (Jaus 1969, 1556). Knygos *Londonas: biografija* dalies „Miestas kaip kūnas“ paskutinėje pastraipoje rašytojas kviečia skaitytoją keliauti: „Šios knygos skaitytojai turi keliauti

ir stebėtis. Jie gali pamesti kelią; jie gali patirti netikėtų momentų, ir kai kuriais atvejais jiems gali kilti keistų fantazijų ar teorijų. Tam tikrose gatvėse įvairūs ekscentriški arba pažeidžiami žmonės gali stabtelėti prieš juos maldaudami dėmesio. Bus anomalijų ir prieštaravimų – Londonas yra toks didžiulis ir toks laukinis, kad jame nėra ne mažiau negu visko, todėl bus abejonių ir dviprasmybių. Tačiau bus netikėtų atradimų, kai miestas turės žmogaus pasaulio paslapčių. Tada bus išmintinga nusilenkti prieš didybę. Todėl mes leidžiamės į kelionę mums prieš akis esant mylias ženklinančiam akmeniui, rodančiam „Į Londoną“ (A c k r o y d 2001, 3). Cituota teksto dalimi knygos skaitytojui primenama, kad knygos skaitymas bus ne tik literatūrinių lūkesčių atpažinimas, bet ir kontrastas prisiminus Londono akmeninių gatvių, žmonių istorijas ir tose pačiose Londono gatvėse sutiktus žmones.

Teigiama, kad Londono miesto akmeninės gatvės rašytojui kelia asociacijų apie miesto panašumą į žmogaus kūną ir primena žinomų britų veikėjų (D. Defoe, J. Bunyano, W. Harvey) tekstus apie Londoną kaip žmogaus judantį kūną. Ackroydo knygų skaitytojo lūkesčių horizontas yra siejamas su Ackroydo poetikoje svarbiu Londono daugiaprasmiu, mistiniu vaizdiniu, kontrastu tarp miesto istorijos ir tikrovės, meninės biografijos žanro savitumais.

Aliuzijos knygos tekste

Dažnai literatūros tekste akmuo yra miesto dalis. Miesto dalis, kuri nurodo savitą pastatų architektūrą ar gatvių ypatumus. Akmuo kelia rašytojui literatūrinių asociacijų, primena literatūrines, istorines aliuzijas. Ackroydo knyga literatūros kritikos buvo įvertinta teigiamai kaip neįprastas novatoriškas literatūros kūrinys apie miestą. Ackroydo knygos *Londonas: biografija* literatūrinės analizės procese taikant recepcijos teorijos teiginius svarbu prisiminti Jausso pastabą: „Literatūros kūrinys, kuris atrodo naujas, neatrodo kaip visiškai naujas informaciniame vakuume, bet rodo skaitytojams labai specifinę recepciją pranešimais, atvirais ir užslėptais signalais, pažįstamomis charakteristikomis arba numanomomis aliuzijomis. Literatūros kūrinys pažadina prisiminimus apie tai, kas buvo perskaityta, kuria skaitytojui ypatingą emocinį požiūrį ir savo pradžia kuria lūkesčius, susijusius su „viduriu ir pabaiga“, kurie gali būti išlaikomi vientisi arba pakeisti, suvokti naujoje aplinkoje arba ironiškai realizuoti skaitant pagal žanro taisykles, specifines taisykles arba teksto tipą“ (J a u s s 1969, 1555). Prisiminus šią mintį, svarbu ne tik aptarti, kuo tekstas panašus į kitus literatūros kūrinius, bet ir aptarti aliuzijas, kurios rodo knygos autoriaus sąsajas su literatūrine tradicija, sudaro galimybę skaitytojui pagrįsti literatūros kūrinio suvokimą kartu su autoriumi (C u d d o n 1999, 27; *COCTEL* 1998, 22). Aptariant aliuzijas galima prisiminti, kad yra skiriamos tokios jų rūšys: a) nuorodos į įvykius ir žmones; b) nuorodos į faktus apie knygos autorių; c) metaforinės aliuzijos; d) pamėgdžiotos aliuzijos (C u d d o n 1999, 27). Straipsnio dalyje bus aptariamos aliuzijos apie akmenį. Knygos įžangoje „Miestas kaip kūnas“ Ackroydas remiasi viena aliuzija, primenančia XVII amžiaus anglų gydytojo Harvey’aus pastabą apie Londono akmenis. Verta prisiminti, kad Ackro-

ydas cituoja Harvey'aus mintis, nes šis gydytojas pirmasis Europoje aprašė kraujo cirkuliaciją žmogaus kūne. Aliuzija yra savita ir primena receptijos teorijoje svarbų klausimą apie aliuzijų identifikaciją. Svarbu prisiminti receptijos teorijoje aktualias F. Schleiermacherio mintis apie teisingą aliuzijos atpažinimą tekste: „Pavojus yra tas, kad žmogus gali aptikti aliuziją, nepateiktą diskurse. Tuomet žmogus nagrinės tekstą kritiškai, netinkamai. Tekstas, skirtas patikrinti, ar aliuzija tinkama, yra toks: pažiūrėti, ar aliuzija įpinta kaip viena iš konteksto minčių į pagrindinės minties sritį, patikrinti, ar tiesioginės mintys sukuria netiesiogines. Tačiau kontekstinės mintys nėra tik individualios, nereikšmingos mintys. Kaip pasaulis yra sudarytas iš daug žmonių, taip kiekviena mintis prisideda prie visumos, net jei yra visumos tamsusis momentas“ (Schleiermacher 1819, 618). Cituotame Ackroydo teksto fragmente pastebėta aliuzija apie Londono akmenines gatves inspiruoja kontekste suvokti miestą kaip žmogaus kūną, kelia netiesioginių minčių apie britų rašytojo Defoe pastabą, kad Londonas „cirkuliuoja“ kaip kraujas žmogaus kūne (Ackroyd 2001, 1). Galima aptikti aliuzijų apie akmenį skyriuje „Jūra!“. Rašytojas pateikia biologo pastabas, primenančias aliuzijas apie Londono aptinkamas suakmenėjusias iškasenas (fosilijas), jūrai būdingus akmenis (Ibid., 7). Aliuzijos apie jūros akmenų temą kelia kitose skyriaus pastraipose netiesioginių minčių apie žmonių kaip jūros bangų judėjimą mieste, apie skurdžius londoniečius, „skęstančius“ dėl finansinių problemų. Ackroydas primena, kad Londono balandžiai kilo iš laukinių uolų karvelių, Londono Trafalgaro aikštės varnėnai – iš šiaurės Škotijos uolų varnėnų (Ibid., 8). Rašoma, kad balandžiai kilę iš akmenuotų, uolėtų vietų prie jūros, todėl jiems Londonas vis dar yra vieta, kur uolas pakeičia pastatų erdmės ir stogai (Ibid.).

Skyriaus pabaigoje autorius pateikia įdomią daugiaprasmę aliuziją rašydamas apie Londono akmenį, įmūrytą Šv. Swithino bažnyčios sienoje Canono gatvėje (Ibid., 18). Ackroydas pastebi, kad šis akmuo, anot patarlės, simbolizavo miesto gyvavimo ciklą („kol Brutuso akmuo saugus, tol Londonas gyvuos“) ir asociacijas su fikciniu literatūros mitiniu personažu Brutusu iš Trojos miesto, kuris įkūrė Naująją Troją (Londoną) ir vėliau tapo pirmuoju Britanijos karaliumi (Ibid., 17; *TOCEL* 2006, 144). Nepamiršta Ackroydas jūros aspekto, nes remiasi moksline aliuzija rašydamas apie Londono akmenų sąsąjas su jūros periodu, akmenų atsiradimu dėl jūros poveikio. Be to, Ackroydas detalčiai rašo apie istorinius šaltinius, kuriuose paminėtas šis akmuo (viduramžių kronikas, XIX amžiaus knygas), įdomesnius istorinius įvykius (pvz., 1450 metų sukilėlių vado Jacko Cade'o prisilietimą prie akmenų ir žodžius, kad tapo Londono valdovu, XII amžiaus Londono pirmojo mero Henry'o Fitz-Ailwino pridėtą pavardės dalį, nurodančią Londono akmenį), literatūros kūrinius (pvz., XV amžiaus poeto R. Fabyano eilėse minėtą religinę Londono akmenų reikšmę, 1589 metų dramos *Pasquillis ir Marfariusas* fragmentą, kaip prie akmenų sprendžiami teisminiai ginčai, W. Blake'o esė apie druidų apeigas prie Londono akmenų). Istorinės aliuzijos Ackroydai yra galimybė priminti literatūrinę aliuziją apie Londono akmenį ir aptarus istorines ir literatūri-

nes aliuzijas pastebėti, kad akmuo senovėje galbūt buvo londoniečių susirinkimo vietą žymintis ženklas, skolų mokėjimo vieta arba Romos imperijos laikų mylios ženklas, o XXI amžiuje akmuo išliko savotiška Londoną „saugančia dvasia“ (Ackroyd 2001, 18).

Apibendrinant galima teigti, kad skyriuje „Jūra!“ dominuoja mokslinės aliuzijos apie biologijos reiškinius ir galimas tiesiogines ar netiesiogines asociacijas, primenančias apie Londono sąsajas su jūra, tačiau autorius pateikia istorines, literatūrines aliuzijas, kurios susieja akmens temą su Londono praeitimi ir dabartimi.

Antras knygos skyrius, pavadintas „Akmenys“, skirtas istorijoms apie Londono akmenis. Šiame skyriuje Ackroydas remiasi istorinėmis aliuzijomis apie akmenis. Skyriaus pradžioje implikuojama mintis, kad akmuo yra miesto istorijos pradžia nurodantis objektas. Rašytojas rašo apie Londono kūrimąsi. Detaliai aprašoma romėnų statyta Londono akmeninė gynybinė siena, fiksuojama jos buvimo vieta (Ibid., 20). Rašoma apie Romos imperijos laikų miestą Londiniumą, apie šio romėnų laikų akmeninio miesto klestėjimą dėl aktyvios pirklių veiklos, gerai įtvirtintos karo stovyklos, užtikrinusios miesto saugumą (Ibid., 21–24). Nurodoma, kad mieste buvo daug akmeninių gatvių, statulų, viešųjų pirčių, šventyklų, kur buvo meldžiamasi ne tik romėnų dievams, bet ir keltų dievams, atnašaujama pagal Mitros misterijų kultą. Knygos teksto stilius iš dalies primena mokslinį stilių, kuriuo skaitytojas informuojamas apie Romos imperijos laikų istorijos įvykius, susijusius su Londono miesto istorija. Skaitytojas taip pat yra kviečiamas kartu prisiminti Romos imperijos laikų Londono griuvėsius, likusius iki XXI amžiaus. Panašus pasakojimo stilius, aliuzijos išsaugoti pasakojant apie viduramžių Londoną. Kuriama neramaus akmeninio miesto vizija, kuri kito per III ir IV amžius dėl karų, gaisrų, Romos imperijos žlugimo, miesto akmeninių sienų griovimo. Miesto akmeninės sienos buvo griauamos keltų miesto puolimų metu, tačiau pasitraukus romėnams akmeninis miestas ankstyvaisiais viduramžiais mažai kito, nes romėnų didžiuliai akmeniniai pastatai (viešosios pirtys, tiltai) išliko. Be to, šiose vietose kartais vaikščiodavo saksų moterys, kurių vieną kitą pamestą sege aptinka archeologai (Ibid., 29). Miestas pakito, nes akmeninės aikštės, pastatai tapo vietomis galvijams ganyti, turgaus prekybai ar medinėms lūšnelėms (Ibid.). Ackroydas remiasi literatūrinėmis aliuzijomis nurodydamas, kad didžiuliai akmeniniai romėnų pastatai buvo anglosaksų literatūroje protėvių milžinų gyvenimo vietos, karalių menės, vietos, kur veikė anglų herojiniame epe *Beowulfas* svarbi likimo galia (Ibid., 31). Istorinės, literatūrinės aliuzijos tekste, paimitos iš viduramžių kronikų, rodo miesto istorijos tęstinumą, lėtą miesto kaitą. Pavyzdžiui, pastebima, kad dalis romėnų statytų pastatų išlaikė kai kurias savo funkcijas. Romėnų amfiteatras anglosaksams buvo sueigų vieta, skirta įvairiems ginčams spręsti (Ibid., 31–32). Knygos autorius pabrėžia tęstinumą, pastebėdamas, kad vėliau šioje vietoje atsirado pirklių gildijai priklausantis pastatas, kuriame prekeiviai spręsdavo savo ginčus (Ibid.). Tačiau akmeninis miestas itin pasikeitė vikingų antpuolių metais, nes buvo daug kartų niokojamas, plėšiamas, deginamas. Anglų karaliai statė naujas akmenines gynybines

sienas, grindė akmeninius kelius, kurie ir dabar žymi Londono dalis (Ibid., 33–34). Ackroydas mini Norvegijos karaliaus Olafo II kartu su Britanijos karaliumi pasiektą galutinę pergalę prieš danų vikingus 1014 metais Londone (Ibid., 36). Nurodomas įdomus faktas, kad vėliau karalių Olafą paskelbus Norvegijos šventuoju Londone buvo pastatytos šešios šiam šventajam skirtos akmeninės bažnyčios (Ibid.). Nepamiršta Ackroydas paminėti istorinių tęstinumo momentų, mini, kad prie XI amžiuje danams skirtos Šv. Klemanso Daniečio akmeninės bažnyčios stovėjo akmeninis kryžius, prie kurio buvo mokami žemės mokesčiai arklių pasagomis ir geležinėmis vinimis. XXI amžiuje netoli šio kryžiaus esančiuose Britanijos išdo kanclerio rūmuose ceremonijos metu yra įteikiamos pasagos ir vinys (Ibid., 37).

Apibendrinant galima teigti, kad Ackroydas knygos *Londonas: biografija* skyriuose „Miestas kaip kūnas“, „Jūra!“, „Akmenys“ Londono kaip žmogaus kūno vaizdinį kuria remdamasis mokslinėmis, istorinėmis, literatūrinėmis aliuzijomis apie Londono akmenis, atskleidžiančiomis miesto praeities ir dabarties istorines sąsajas.

Išvados

Anglų rašytojas Ackroydas knygoje *Londonas: biografija*, remdamasis britų literatūrai būdingais fikciniais meninės biografijos elementais (eksperimentai su stiliumi, praeities sutapatinimo su dabartimi elementai ir kt.), plėtodamas savo poetikos ypatumus (kultūrinės tradicijos daugiasluoksniškumą, istoriko stilių, Londono temą ir kt.), kuria Londono vaizdinį naudodamas Londono akmens motyvą, miesto kaip žmogaus kūno supratimo galimybę.

Atsižvelgiant į recepcijos teorijos atstovo Jausso mintis apie skaitytojo lūkesčių horizontą, aliuzijas, galima teigti, kad Ackroydo knygos *Londonas: biografija* skaitytojas turi kūrinių skaityti remdamasis ne tik britiškąja literatūros tradicija, bet ir platesne gyvenimo patirtimi. Ackroydo knygos *Londonas: biografija* skaitytojo „lūkesčių horizontas“ sietinas su Ackroydo poetikoje svarbiu Londono daugiaprasmiu, mistiniu vaizdiniu, kontrastu tarp miesto istorijos ir tikrovės.

Knygos tekste dominuoja aliuzijų apie akmenį grupė, suponuojanti ir eksplikuojanti mokslines (biologijos, istorijos), literatūrinės (britų literatūros) nuorodas, kurios knygos skaitytojui sukuria kontrastą tarp istorijos ir tikrovės, suteikia progą pagrįsti kūrinių analizę literatūriniais lūkesčiais, gyvenimišką patirtimi.

Straipsnyje aptariama akmens tema, nagrinėta remiantis recepcijos teorijos atstovo Jausso mintimis apie skaitytojo lūkesčių horizontą, sudaro galimybę analizuoti Ackroydo knygos *Londonas: biografija* tekstą aktualizuojant postmoderniosios literatūros meninės biografijos momentus, išsvengiant literatūrinio kanono rėmų.

Šaltinis

A c k r o y d 2001 – Peter Ackroyd, *London: the Biography*, Vintage.

Literatūra

- A n t h o n y 2005 – Arthur Anthony, *The Big Life*. <<http://www.guardian.co.uk/books/2005/sep/04/biography.peterackroyd>>. Prieiga internete 2008-08-14.
- COCTEL 1998 – *Concise Oxford Companion to English Language*, Editor Tom MacArthur. Oxford University Press.
- C u d d o n 1999 – Jeffrey Archer Cuddon, *The Penguin Dictionary of Literary Terms and Literary Theory*, Penguin Books.
- H a w t h o r n 1998 – Jeremy Hawthorn, *Moderniosios literatūros teorijos žinynas*, Tyto alba.
- H u g i l l 1994 – Bernard Hugill, *Cultists 'Go Round in Circles'*, The Observer, Sunday, 28 August.
- J a u s s 1969 – Hans Robert Jauss, *From Literary History as Challenge to Literary Theory. The Norton Anthology of Theory and Criticism*. Editor Vincent B. Leitch. W.W. Norton & Company, 2001.
- K u b i l i u s 2001 – Vytautas Kubilius, *Biografija. Lietuvių literatūros enciklopedija*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas.
- L e i t c h 2001 – Vincent Bernard Leitch, Hans Robert Jauss. *Outline of 1819 Lectures. The Norton Anthology of Theory and Criticism*, Editor Vincent B. Leitch, W.W. Norton & Company.
- N e a g u, M a t t h e w s 2002 – A. Neagu, S. Matthews, *Critical Perspective*. <<http://www.contemporarywriters.com/authors/?p=auth148&state>>. Prieiga internete 2008-08-14.
- O N 2008 – *Olaf II of Norway*. <http://en.wikipedia.org/wiki/Olaf_II_of_Norway>. Prieiga internete 2008-08-14.
- S c h e u e r 2000 – Hans Scheuer, *Biografija. Pagrindinės moderniosios literatūros sąvokos*, Sudarytojai D. Borchmeyer, V. Žmegač, Vilnius: Tyto alba.
- S c h l e i e r m a c h e r 2001 – Friedrich Schleiermacher, *Outline of 1819 Lectures. The Norton Anthology of Theory and Criticism*, Editor Vincent B. Leitch, W. W. Norton & Company.
- TOCEL 2006 – *The Oxford Companion to English Literature*, Edited by Margaret Drabble. Oxford University Press.
- W H 2008 – *William Harvey*. <http://en.wikipedia.org/wiki/William_Harvey>. Prieiga internete 2008-08-14.
- ТП 2001 – *Теоретическая поэтика: Понятия и определения. Хрестоматия для студентов. Российский государственный гуманитарный университет*. Авт. сост. Н. Д. Тamarченко, Москва.

The Theme of Stone in Peter Ackroyd's book "London: The Biography"

Summary

Keywords: *biography, reception theory, horizon of expectations, allusions.*

The article discusses the theme of stone in P. Ackroyd's book "London: the Biography". The method of reader response theory related to the ideas of H. R. Jauss was employed.

It is claimed that P. Ackroyd's text explicates and/or implicates ideas about the city of London related to two aspects: the human body and the image of stone. The descriptions of stone and human body in the chapters of the book chosen for analysis create for the reader the vision of travelling along stony streets and the expectations of contrast between real life and historical life episodes in the city of past and present London. The attempt was made to identify three factors of H. R. Jauss' horizon of expectations in order to emphasize the book's novelty linked to the genre of biography and reader's expectations. It was presupposed that allusions dealing with stone, descriptions of stone, present the usual topic of travel literature. The historical, literary allusions related to the city of London have been discussed to emphasize the originality of the literary work.

The aspects which arise while discussing P. Ackroyd's "London: the Biography", according to the ideas of H. R. Jauss, provide possibilities to approach the question of analyzing the discourse, post-modern fictional biography as a literary phenomenon, which is not constrained by the canon of clear-set literary rules.

Aurimas NAUSĖDA
Literatūros istorijos ir teorijos katedra
Šiaulių universitetas
P. Višinskio g. 38,
LT-76352 Šiauliai
[aurimas@yahoo.com]